

Думаємо, що застосування і виконання в майбутньому арешту оправдає прогнози вчених і практичних працівників, що це буде сприяти зменшенню рецидиву серед засуджених у молодому віці за нетяжкі злочини.

Література

1. Кримінальний Кодекс Республіки Молдова від 18 квітня 2002 року.
2. Кримінальний Кодекс Росії 1996 р.
3. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р.
4. Коментар до Кримінального кодексу Російської Федерації / Під ред. професорів С.І.Уледько і М.Б.Смоленського. – Ростов-на-Дону: Март. 2002.
5. Российская криминологическая энциклопедия, М., 2000.
6. Флоря В., Плотнік В. Тюремна реформа в посткомуністичних країнах // Закон и жизнь. 1998. – №12.

Кириль Б.О.,

доцент кафедри кримінального права і
криміногії Львівського національного
університету імені Івана Франка

ГРОМАДСЬКІ РОБОТИ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

Одним із завдань вітчизняної кримінально-правової науки є вивчення кримінального законодавства зарубіжних держав. І обумовлено це не одним лише пізнавальним інтересом. Наукове осмислення зарубіжного кримінального законодавства дає можливість краще зрозуміти власне кримінальне законодавство, бо очевидно, що достойнства і недоліки останнього найбільш рельєфно проявляються саме при порівнянні його з іноземним законодавством. Вивчення зарубіжного права, пише Марк Ансель, „відкриває перед юристом нові горизонти, дозволяє йому краще пізнати право своєї країни, оскільки специфічні риси цього права особливо виразно виявляються у порівнянні з іншими системами. Порівняння здатне озброїти юриста ідеями і аргументами, які неможливо одержати навіть при дуже хорошому знанні тільки власного права” [1, 38]. Знання зарубіжного кримінального законодавства дозволяє використати позитивний досвід інших держав і одночасно уникнути помилок при вирішенні відповідних питань у національному кримінальному праві. Вивчення іноземного кримінального законодавства має важливе значення і для зближення з ним внутрішнього кримінального законодавства, оскільки сучасні процеси інтеграції з необхідністю передбачають і певну уніфікацію права різних держав.

Зважаючи на наведене, у цій роботі розглядається недосліджено у вітчизняній науці кримінального права питання про громадські роботи як вид покарання за кримінальним законодавством зарубіжних держав.

Передбачене кримінальним законодавством багатьох зарубіжних держав покарання, що полягає у виконанні засудженим примусових безоплатних робіт на користь суспільства, називається по-різному¹. У КК, наприклад, Республіки Білорусь і Нідерландів воно іменується

¹ Кримінальне законодавство деяких держав (наприклад, КК Данії, КК Швеції, КК ФРН) розглядає громадські роботи не як вид покарання, а як елемент пробації.

так само, як і у КК України – громадські роботи. Законодавство ж Великобританії називає це покарання наданням безоплатних послуг суспільству; КК Іспанії – роботами на користь суспільства; КК Киргизької Республіки і КК Республіки Казахстан – притягненням до громадських робіт; Кримінальний закон Латвійської Республіки – примусовими роботами; КК Республіки Молдова – неоплачуваною працею у користь суспільства; КК Російської Федерації – обов’язковими роботами; КК Франції – роботами в громадських інтересах; КК Чеської Республіки – суспільно корисними роботами².

Ступінь тяжкості (суворості) громадських робіт порівняно з іншими видами покарань кримінальне законодавство зарубіжних держав визначає по-різному. Так, якщо, скажімо, за КК Республіки Білорусь (ст. 49) і КК Киргизької Республіки (ст. 42) громадські роботи є найменш суворим видом покарання, то у системі покарань Латвійської Республіки (ст. 36 Кримінального закону) вони є другим (після штрафу) за суворістю видом покарання, у системі покарань Республіки Казахстан (ст. 39 КК) – третьим за суворістю видом покарання (після штрафу і позбавлення права займати певну посаду або займатися певною діяльністю), у системі покарань Республіки Молдова (ст. 62 КК) і Російської Федерації (ст. 44) – четвертим за суворістю видом покарання (після штрафу, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального або почесного звання, класного чину і державних нагород).

За законодавством більшості згаданих вище держав громадські роботи можуть застосовуватися лише як основне покарання. Згідно ж, наприклад, з КК Республіки Білорусь, КК Іспанії, КК Франції, вони призначаються як основне, так і як додаткове покарання.

Як основне покарання громадські роботи застосовуються у декількох випадках. По-перше, тоді, коли їх передбачає санкція статті, що встановлює відповідальність за вчинений особою злочин. Аналіз Особливої частини зарубіжного кримінального законодавства показує, що громадські роботи встановлені за ряд не тяжких злочинів проти особи (умисне легке тілесне ушкодження; побій; необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження; залишення у небезпеці; наклеп; образу; зловживання правами опікуна або піклувальника; розголослення таємниці усновлення), проти конституційних прав і свобод людини (порушення недоторканності приватного життя; порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції; порушення недоторканності житла; перешкоджання здійсненню виборчого права або роботі виборчих комісій; перешкоджання законній професійній діяльності журналіста; перешкоджання законній діяльності релігійних організацій; необґрунтovanа відмова у прийомі на роботу або необґрунтоване звільнення вагітної жінки або жінки, яка має дітей у віці до трьох років; порушення авторських і суміжних прав), проти власності (некваліфіковані крадіжку, шахрайство, привласнення або розтрату; заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою; умисне знищення або пошкодження майна; придбання або збит майна, завідомо здобутого злочинним шляхом; повторне дрібне розкрадання; недобрякісна охорона майна), проти (у сфері) економічної діяльності (перешкоджання законній підприємницькій діяльності; реєстрація незаконних угод із землею; незаконне підприємництво; злісне ухилення від погашення кредиторської заборгованості; незаконне використання товарного знака; завідомо неправдива реклама; зловживання при випуску цінних паперів (емісії); ухилення від сплати митних платежів; обман споживачів; отримання незаконної винагороди за виконання робіт, пов’язаних з обслуговуванням населення; підробка знаків поштової оплати і проїзних документів), проти довкілля (приховування або перекручення відомостей про забруднення навколошнього

² Оскільки у кримінальному законодавстві зарубіжних держав немає єдиної термінології для позначення покарання, що полягає у виконанні засудженим примусових безоплатних робіт на користь суспільства, воно тут і далі називатиметься так, як його іменує КК України – громадські роботи.

середовища; забруднення або засмічення вод; забруднення лісу; порушення правил безпеки при поводженні з екологічно небезпечними речовинами і відходами; порушення правил, встановлених для боротьби з бур'янами, хворобами і шкідниками рослин; незаконне добування риби або водних тварин; незаконне полювання; незаконна порубка дерев і чагарників), проти громадської безпеки, громадського порядку, здоров'я населення та моралі (хуліганство; вандалізм; незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами і вибуховими пристроями; незаконне виготовлення зброї; недбале зберігання вогнепальної зброї; глум над тілами померлих і місцями їх захоронення; розповсюдження порнографічних матеріалів чи предметів; руйнування, знищення або пошкодження пам'яток історії і культури), проти правосуддя (втручання у здійснення правосуддя і кримінального переслідування; завідомо неправдивий донос; перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта або даванню ними показань чи висновку; недонесення про злочин; неповага до суду; відмова свідка або потерпілого від давання показань; завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого або висновок експерта чи неправильний переклад; підкуп свідка, потерпілого з метою дачі ними неправдивих показань або експерта з метою дачі ним неправдивого висновку чи неправдивих показань або перекладача з метою здійснення ним неправильного перекладу; незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт або яке описане чи підлягає конфіскації; невиконання вироку чи рішення суду або іншого судового акту), проти державної влади і управління (самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи; незаконна участь службової особи у підприємницькій діяльності; службовий підлог; халатність; самоуправство; ухилення або відмова від несення обов'язків альтернативної служби; організація незаконного страйку або керівництво ним; перешкоджання роботі підприємств, організацій чи установ в умовах надзвичайного стану; погроза або насильство щодо службової особи або особи, яка виконує громадський обов'язок; образа представника влади; наруга над державними символами; порушення правил охорони ліній зв'язку; викрадення або пошкодження документів, штампів, печаток; викрадення особистих документів; підробка, виготовлення, використання або збут підроблених документів, штампів, печаток, бланків). Що ж до кількості злочинів, що караються громадськими роботами, то вона у різних державах є різною. Так, наприклад, у КК Республіки Молдова це покарання передбачають 25 санкцій, у КК Республіки Білорусь – 50 санкцій, у КК Російської Федерації – 64 санкцій. В усіх санкціях громадські роботи встановлені в альтернативі з іншими видами покарань (штрафом, виправними роботами, арештом, обмеженням волі, позбавленням волі).

Як основне покарання громадські роботи можуть застосовуватися, по-друге, у порядку переходу до призначення засудженному більш м'якого виду основного покарання, ніж передбачено законом за вчинений ним злочин. Цей перехід може мати місце як на підставі загальної (аналогічно ст. 69 КК України) статті, що допускає призначення більш м'якого покарання порівняно з встановленим за даний злочин, так і на підставі спеціальних норм, які передбачають застосування замість визначеного за даний делікт покарання саме громадських робіт. Так, у §14 Закону Великобританії „Про повноваження кримінальних судів” 1973р. вказано, що якщо особа у віці 17 років і старше визнана винною у злочині, який підлягає покаранню позбавленням волі, то суд може застосувати до неї замість цього покарання покарання у виді надання послуг суспільству [2, с. 26]. КК Нідерландів (ст. 22b, 22c) передбачає, що якщо суд має намір застосувати до обвинуваченого покарання, пов'язане з реальним позбавленням волі на строк не більше 6 місяців, то за його проханням він може призначити йому замість цього покарання покарання у виді громадських робіт. У ст. 131-8 КК Франції зазначено, що якщо вчинене особою злочинне діяння (проступок) карається тюремним ув'язненням, то суд вправі застосувати замість нього покарання у виді робіт в громадських інтересах. Роботи в громадських інтересах не можуть бути призначені підсудному, який від них відмовляється чи не був присутній

у судовому засіданні. КК Чеської Республіки (§45) встановлює, що у випадку засудження особи за злочин, який карається позбавленням волі на строк не більше 5 років, суд може призначити замість цього покарання покарання у виді суспільно корисних робіт, якщо з урахуванням характеру вчиненого злочину і можливістю виправлення злочинця він прийде до висновку, що виконання цього покарання приведе до мети покарання таким самим чином, як і відbutтя покарання у виді позбавлення волі.

Як основне покарання громадські роботи можуть застосовуватися, по-третє, у випадку пом'якшення призначеного засудженному покарання (при заміні усієї чи невідбутої частини покарання більш м'яким покаранням, при пом'якшенні покарання у порядку помилування тощо).

По-четверте, при заміні ними призначеного засудженному покарання у випадку неможливості виконання останнього чи ухилення від його відбування. Так, наприклад, ч. 7 ст. 64 КК Республіки Молдова вказує, що коли засуджений не у стані сплатити штраф, призначений як основне чи додаткове покарання, суд може замінити несплачену суму штрафу неоплачуваною працею в користь суспільства з розрахунку 60 годин неоплачуваної праці у користь суспільства за 50 умовних одиниць штрафу (відповідно до ч. 2 цієї статті одна умовна одиниця штрафу дорівнює 20 леям). У ч. 5 ст. 46 КК Російської Федерації зазначено, що у випадку злісного ухилення від сплати штрафу він заміняється обов'язковими роботами, виправними роботами або арештом відповідно до розміру призначеного штрафу у межах, передбачених цим Кодексом для даних видів покарань.

Згідно з КК Республіки Білорусь (ч. 3 ст. 49) громадські роботи як додаткове покарання призначаються за розсудом суду. Якихось конкретних підстав і умов для застосування їх у такій якості цей Кодекс не називає. Він лише вказує, що громадські роботи як додаткове покарання можуть призначатися тільки у доповнення до штрафу або позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю. Не визначає підстав і умов застосування робіт на користь суспільства як додаткового покарання і КК Іспанії. У ньому з цього приводу лише зазначено, що роботи на користь суспільства є додатковим покаранням тоді, коли вони призначенні у доповнення до інших покарань (ст. 54). КК Франції (ст. 131-17) також лише вказує, що регламент, який встановлює відповідальність за будь-яке порушення 5-го класу, може передбачити як додаткове покарання роботи в громадських інтересах.

Розмір громадських робіт визначається кримінальним законодавством зарубіжних держав по-різному. Так, за КК Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 49), КК Республіки Казахстан (ч. 2 ст. 42), КК Республіки Молдова (ч. 2 ст. 67), КК Російської Федерації (ч. 1 ст. 49) вони призначаються на той самий строк, що і за КК України – від 60 до 240 годин; за Кримінальним законом Латвійської Республіки (ч. 1 ст. 40) – на строк від 40 до 280 годин; за КК Нідерландів (ч. 3 ст. 22d) – на строк до 240 годин; за КК Киргизької Республіки (ч. 2 ст. 43) – на строк від 40 до 240 годин; за КК Чеської Республіки (§45a) – на строк від 50 до 400 годин. У законодавстві Великобританії розмір надання безоплатних послуг суспільству визначається залежно від порядку їх застосування: якщо надання безоплатних послуг суспільству застосовується як самостійне покарання на основі Закону „Про повноваження кримінальних судів” 1973р., то вони призначаються на строк від 40 до 240 годин (п. 1 §14) [2, с. 26], а у випадку застосування до засудженого на підставі Закону „Про кримінальну юстицію” 1991р. комбінованого наказу про пробацію і надання послуг суспільству – на строк від 40 до 100 годин (п. 1 §11) [2, с. 45]. За КК Іспанії роботи на користь суспільства як основне покарання призначаються на строк від одного дня до року (ст. 40), а як додаткове покарання – на той же строк, що і основне покарання (ч. 6 ст. 33). КК Франції встановлює, що роботи в громадських інтересах як основне покарання застосовуються на строк від 40 до 240 годин (абз. 1 ст. 131-8), а як додаткове покарання – на строк від 20 до 120 годин.

(абз. 2 ст. 131-17). При цьому законодавство деяких з названих держав строк громадських робіт для неповнолітніх встановлює у меншому розмірі, ніж для дорослих осіб. Так, наприклад, за КК Республіки Білорусь (ст. 110) особам, які до дня постановлення вироку не досягли 16 років, це покарання призначається на строк від 30 до 180 годин; за КК Нідерландів (ч. 2 ст. 77m) максимальний розмір даного покарання для неповнолітніх не повинен перевищувати 200 годин; за КК Республіки Казахстан (ч. 4 ст. 79) і КК Російської Федерації (ч. 3 ст. 88) обов'язкові роботи особам, які вчинили злочин у віці до 18 років, призначаються на строк від 40 до 160 годин.

Неоднаково вирішує зарубіжне законодавство і питання щодо денної тривалості відбування громадських робіт. Деякі КК няких постанов з цього приводу не містять і, отже, денна тривалість виконання названого покарання визначається законодавством, яке регламентує порядок його відбування. Ті ж КК, які встановлюють денну тривалість відбування громадських робіт, визначають її по-різному. Наприклад, якщо за КК Республіки Білорусь (ч. 2 ст. 49), КК Республіки Казахстан (ч. 2 ст. 42), КК Республіки Молдова (ч. 2 ст. 67), КК Російської Федерації (ч. 2 ст. 49) тривалість виконання даного покарання не може перевищувати 4 годин у день, то за КК Іспанії (ч. 1 ст. 49) – 8 годин на день. Відповідно до ч. 2 ст. 43 КК Киргизької Республіки громадські роботи відбуваються не більше 4 годин у день, а непрацюючим засудженим – не більше 8 годин на день. КК Франції (ст. R. 131-25) вказує, що якщо засуджений здійснює трудові функції найманого працівника, то загальна тижнева тривалість часу його роботи, сумована з часу його трудових функцій і часу роботи в громадських інтересах, не може перевищувати більш як на 12 годин тривалість встановленого законом робочого тижня. За названим Кодексом тривалість робіт в громадських інтересах не включає час, що витрачається на дорогу і прийом їжі (ст. R. 131-26). Графік роботи визначає суддя з виконання покарань (ст. R. 131-23).

КК, що допускають застосування громадських робіт і до неповнолітніх, встановлюють для них денну тривалість їх виконання, як правило, у меншому розмірі, ніж для дорослих осіб. Так, згідно з КК Республіки Білорусь (ст. 110) тривалість виконання даного виду покарання особами, які вчинили злочин у віці до 18 років, не може перевищувати 3 годин у день (і 3 днів на тиждень). Відповідно до ч. 4 ст. 79 КК Республіки Казахстан тривалість виконання цього покарання особами у віці до 16 років не може перевищувати 2 годин у день, а особами у віці від 16 до 18 років – 3 годин у день. За КК Російської Федерації (ч. 3 ст. 88) тривалість виконання обов'язкових робіт особами у віці до 15 років не може перевищувати 2 годин на день, а особами у віці від 15 до 16 років – 3 годин у день.

Вид (характер) робіт, які повинен виконати засуджений, визначається: органами, що відають виконанням вироку чи даного покарання (ч. 1 ст. 49 КК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 43 КК Киргизької Республіки, абз. 2 ст. 131-22 КК Франції); органами місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 40 Кримінального закону Латвійської Республіки, ч. 1 ст. 49 КК Російської Федерації); органами місцевого публічного управління (ч. 1 ст. 67 КК Республіки Молдова); місцевими виконавчими органами або органами місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 42 КК Республіки Казахстан); судовим рішенням (ч. 2 ст. 22d КК Нідерландів). КК Іспанії (ч. 1 ст. 49) вказує, що засуджений до робіт на користь суспільства не може використовуватися для досягнення певної економічної мети, а самі роботи не повинні принижувати його гідність. КК Республіки Білорусь (ст. 110), КК Республіки Казахстан (ч. 4 ст. 79), КК Російської Федерації (ч. 3 ст. 88) встановлюють, що громадські роботи, призначувані неповнолітнім, повинні бути для них посильними.

Громадські роботи виконуються у вільний від основної роботи чи навчання час (ч. 1 ст. 49 КК Республіки Білорусь, ч. 1 ст. 42 КК Республіки Казахстан, ч. 1 ст. 43 КК Киргизької Республіки, ч. 1 ст. 40 Кримінального закону Латвійської Республіки, ч. 1 ст. 67 КК Республіки Молдова, ч. 1 ст. 49 КК Російської Федерації). У ч. 1 ст. 40 Кримінального закону Латвійської Республіки вказано, що засуджений відбуває це покарання у районі місця проживання.

Роботи (послуги), які виконує (надає) засуджена до даного покарання особа, здійснюються нею безоплатно. КК Чеської Республіки (§45a) вказує, що суспільно корисні роботи засуджений зобов'язаний здійснити особисто.

КК Іспанії (п. 4 ч. 1 ст. 49) зазначає, що засуджені до робіт у користь суспільства користуються захистом відповідно до виправного законодавства в галузі соціальних гарантій. У КК Франції (ст. 131-23) вказано, що робота в громадських інтересах підпорядкована приписам законів і регламентів щодо праці у нічний час, гігієни, безпеки, праці жінок і молоді. При цьому держава відповідає за усю шкоду чи її частину, що спричинена засудженим іншій особі і прямо випливає з виконання вироку, який приписує виконання роботи в громадських інтересах (ст. 131-24).

Питання щодо визначення кола осіб, до яких громадські роботи не застосовуються, вирішується у зарубіжному законодавстві неоднаково. Деякі КК (наприклад КК Іспанії, КК Нідерландів, КК Франції) жодних застережень з цього приводу не містять, що дозволяє зробити висновок про можливість призначення даного покарання будь-якій особі, якщо, зрозуміло, окремими законами не передбачено інше. Ті ж КК, котрі встановлюють обмеження щодо застосування громадських робіт, визначають коло осіб, яким це покарання призначатися не може, по-різному. Наприклад, за КК Республіки Білорусь (ч. 4 ст. 49) це покарання не призначається 1) особам, які не досягли 16 років, 2) жінкам у віці понад 55 років і чоловікам у віці понад 60 років, 3) вагітним жінкам, 4) особам, що знаходяться у відпустці по догляду за дитиною, 5) інвалідам першої і другої групи, 6) військовослужбовцям; за КК Республіки Казахстан (ч. 3 ст. 42) – 1) військовослужбовцям, 2) жінкам у віці понад 55 років і чоловікам у віці понад 60 років, 3) вагітним жінкам, 4) жінкам, що мають дітей у віці до 8 років, 5) інвалідам першої або другої групи; за КК Киргизької Республіки (ч. 4 ст. 43) – 1) військовослужбовцям, 2) жінкам у віці понад 55 років і чоловікам у віці понад 60 років, 3) вагітним жінкам, 4) жінкам, що знаходяться у відпустці по догляду за дитиною, 5) інвалідам першої і другої групи, 6) неповнолітнім (відповідно до ч. 1 ст. 77 цього Кодексу неповнолітніми визнаються особи, яким до часу вчинення злочину не виповнилось 18 років); за Кримінальним Законом Латвійської Республіки (ч. 2 ст. 40) – 1) непрацездатним особам і 2) військовослужбовцям; за КК Російської Федерації (ч. 4 ст. 49) – 1) інвалідам першої або другої групи, 2) вагітним жінкам, 3) жінкам, що мають дітей у віці до 8 років, 4) жінкам, які досягли 55-річного віку і чоловікам, які досягли 60-річного віку, 5) військовослужбовцям, які проходять військову службу за призовом.

За законодавством деяких держав особа, до якої застосовані громадські роботи, може підлягати під час відбування цього покарання певним обмеженням і відповідному контролю, на неї може бути покладено виконання ряду обов'язків. Так, КК Чеської Республіки (§ 45a) встановлює, що суд може призначити для злочинця на період виконання суспільно корисних робіт і деякі обмеження, спрямовані на упорядкування способу його життя. За КК Франції (ст. 131-22, 132-55) засуджений до робіт у громадських інтересах протягом строку виконання цього покарання підлягає таким заходам контролю:

- з'являтися за викликом судді з виконання покарань і призначеного соціального працівника;
- піддаватися перед виконанням покарання медичному обстеженню з метою виявлення, чи не схильний засуджений до будь-якого захворювання, небезпечного для інших працівників, і визнання його придатним за станом здоров'я для виконання даних робіт;
- обґрутувати причини зміни свого місця роботи чи проживання, якщо ця зміна перешкоджає виконанню робіт в громадських інтересах у встановленому порядку;
- отримувати попередній дозвіл судді з виконання покарань на будь-який від'їзд, який може завадити виконанню робіт в громадських інтересах у встановленому порядку;
- приймати відвідування соціального працівника і надавати йому будь-які документи чи відомості, що стосуються виконання покарання.

У ч. 2 ст. 132-55 названого КК вказано, що на особу, засуджену до робіт у громадських інтересах, може бути покладено судом і виконання у період відбування цього покарання обов'язків, передбачених ст. 132-45 цього Кодексу. Такими обов'язками є:

- здійснювати яку-небудь професійну діяльність чи пройти курс освіти або професійного навчання;
- проживати у певному місці;
- підпорядковуватися заходам медичного спостереження, лікування чи догляду, а при необхідності – у режимі госпіталізації;
- підтверджувати свою участю у сімейних витратах або регулярно виплачувати аліменти, по яких він є боржником;
- відшкодувати відповідно до своїх фінансових можливостей повністю чи частково заподіяну злочинним діянням шкоду навіть при відсутності рішення за цивільним позовом;
- підтверджувати внесення на виконання вироку у державну казну сум відповідно до своїх фінансових можливостей;
- утримуватися від водіння транспортних засобів деяких категорій;
- не займатися професійною діяльністю при здійсненні чи у зв'язку із здійсненням якої було вчинено злочинне діяння;
- утримуватися від появи у будь-якому спеціально визначеному місці;
- не іти на парі (не битися об заклад, не закладатися), зокрема при тоталізаторі;
- не відвідувати деяких засуджених, зокрема виконавців або співучасників злочинного діяння;
- утримуватися від будь-яких стосунків з деякими особами, зокрема з потерпілими від злочинного діяння;
- не зберігати або не носити зброю.

За законодавством зарубіжних держав ухилення від відбування громадських робіт чи порушення умов їх виконання (у тому числі неналежне, незадовільне, недоброякісне їх здійснення) можуть потягти за собою:

– накладення на засудженого стягнення. Наприклад, Закон Великобританії „Про повноваження кримінальних судів” 1973р. (§ 15-17) встановлює, що якщо засуджений без розумних вибачень порушив встановлені вимоги щодо відбування покарання у виді надання безоплатних послуг суспільству (включаючи незадовільне виконання дорученої йому роботи), то суд, не скасовуючи рішення про його застосування, може накласти на нього штраф у розмірі до 50 фунтів стерлінгів [2, 28-31];

– заміну громадських робіт більш тяжким покаранням. Так, ч. 2 ст. 42 КК Республіки Казахстан встановлює, що у випадку злісного ухилення від громадських робіт вони заміняються обмеженням волі, арештом або позбавленням волі у межах, передбачених для цих видів покарань у відповідних статтях Загальної частини даного Кодексу строків (за цим Кодексом обмеження волі застосовується на строк від 1 до 5 років, але у випадку заміни ним притягнення до громадських робіт воно може бути призначено на строк менше 1 року (ч. 1 ст. 45); арешт – на строк від 1 до шести місяців, але у разі заміни ним притягнення до громадських робіт він може призначатися на строк менше 1 місяця (ч. 2 ст. 46); позбавлення волі – за загальним правилом на строк від 6 місяців до 15 років, але при заміні ним притягнення до громадських робіт воно може призначатися на строк менше 6 місяців (ч. 3 ст. 48). За КК Киргизької Республіки (ч. 3 ст. 43) злісне ухилення засудженого від виконання громадських робіт тягне за собою заміну цього покарання арештом у межах, передбачених для даного виду покарання строків (згідно з ст. 48 названого Кодексу арешт встановлюється на строк від 1 до 6 місяців). У ч. 3 ст. 40 Кримінального

закону Латвійської Республіки встановлено, що якщо засуджена до примусових робіт особа злісно ухиляється від їх відбування, то суд заміняє це покарання арештом із розрахунку 1 день арешту за 8 годин роботи. За КК Республіки Молдова (ч. 3 ст. 67) злісне ухилення засудженого від неоплачуваної праці в користь суспільства тягне за собою заміну цього покарання арештом із розрахунку 1 день арешту за 8 годин неоплачуваної праці в користь суспільства або штрафом з розрахунку 50 умовних одиниць штрафу за 60 годин неоплачуваної праці у користь суспільства. У ч. 3 ст. 49 КК Російської Федерації зазначено, що у випадку злісного ухилення засудженого від відбування обов'язкових робіт вони заміняються обмеженням волі або арештом. При цьому час, впродовж якого особа відбувалася обов'язкові роботи, враховується при визначенні строку обмеження волі чи арешту із розрахунку 1 день обмеження волі або арешту за 8 годин обов'язкових робіт. Згідно з ст. 30 Кримінально-виконавчого кодексу Російської Федерації ухилення від відбування обов'язкових робіт є злісним, якщо засуджений: а) більше двох разів протягом місяця не вийшов на обов'язкові роботи без поважних причин; б) більше двох разів порушив трудову дисципліну; в) з метою ухилитися від відбування цього покарання скрився;

– застосування покарання, замість якого були призначені громадські роботи. Так, Закон Великобританії „Про повноваження кримінальних судів” 1973р. (§ 15-17) встановлює, що якщо засуджений без розумних вибачень порушив встановлені вимоги щодо відбування покарання у виді надання безоплатних послуг суспільству (включаючи незадовільне виконання дорученої роботи), то суд може скасувати рішення про його застосування і призначити покарання, якому підлягала особа за вчинений нею злочин [2, 28-31]. За КК Іспанії (§ 3 ст. 88) у випадку порушення засудженим порядку відбування громадських робіт або іх невиконання (повністю чи частково), що були застосовані замість призначеного за вчинений злочин покарання, починає виконуватися замінене покарання за вирахуванням тієї частини строку, яка відповідно до встановлених правил заміни покарань уже була ним виконана. У ст. 22g КК Нідерландів вказується, що якщо засуджений неналежним чином виконав громадські роботи, то суд може постановити про відбування ним повністю чи частково покарання, замість якого вони були застосовані. При цьому повинна бути врахована та частина роботи, яка була виконана належним чином;

– кримінальну відповідальність. Так, наприклад, згідно з ст. 419 КК Республіки Білорусь злісне ухилення засудженого від відбування громадських робіт визнається злочином і карається арештом на строк до 3 місяців. Особа визнається такою, що злісно ухиляється від відбування цього покарання, якщо вона: а) не вийшла після офіційного попередження без поважних причин більше двох разів протягом відбування даного покарання на громадські роботи; б) вчинила більше двох разів після офіційного попередження інші порушення трудової дисципліни під час виконання громадських робіт; в) зникла з метою ухилення від відбування цього покарання [3, 292].

Вироблення на основі проведеного аналізу зарубіжного кримінального законодавства пропозицій (рекомендацій), спрямованих на удосконалення вітчизняних кримінально-правових норм, присвячених громадським роботам – це наступний етап у дослідженні комплексу питань, пов'язаних з розглянутим видом покарання.

Література

1. Ансель М. Методологические проблемы сравнительного права //Очерки сравнительного правоведения. – М., 1991.
2. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии): Сб. законодательных матер. /Под ред. И.Д. Козочкина. – М., 2001.
3. Уголовное право. Общая часть: Учебник /Н.А. Бабий, А.В. Барков, И.О. Грунтов и др.; Под ред. В.М. Хомича. – Минск, 2002.

